

रायगडात हळमाळी कुकत उधळण

(छायाचित्र : समर्पित मालेश)

। रायगड । प्रतिनिधि ।

सतरंगांची उधळण आणि मनसोक्तपणे पाण्यात पिण्याचा आनंद धुळवडीच्या दिवाकर जिल्हात सर्वजन दिसून आला. एकमेकांना रंग लावून धुळवडीच्या शुभेच्छा देत अंतिशय जल्लोपात धुळवडीच्या सण साजरा करण्यात आला. रायगड जिल्हात वचे कंपनीने इको फॅटी रंगांचा वारपर करून ते रंगाच्या उत्सवात चांगलेही न्हावत नियाल्याचे दिसून आले. होळी स्थानिमित पर्यटकांनी दाखल झाले होते. त्यांनीही स्थानिकांच्या रंगांचा रंग मिसळून सपरंगांची उधळण केली. रविवारी होळी सणाच्या दिवशी वाईट विचार, आळस, निराशा, दारिद्र्य यांचे दहन करून झाल्यानंतर सोमवारी जिल्हातील विविध भागांमध्ये धूळिवंदन धूमधडावयात साजरे करण्यात आले. रायगड जिल्हा ही उत्तोगांचा जिल्हा असल्याने वेश्य प्रांतीवांती संख्या दखल घेण्याइप्रत वाढलोली आहे. धूळिवंदनाचा वाढता ट्रॅडीच आता रंगोत्सवाचा सण झाला असल्याने तो जिल्हाच्या कानाकोप्यात खेळता जात आहे.

जिल्हातील महत्वाच्या समुद्र किनारी

स्थानिकांसह पर्यटकांनी तोवा गर्दी केली होती. नावा-नाव्यावर तरणाचे जायें एकमेकावर रंगांची उधळण करीत होते. रंग खेळून झाल्यावर सर्वांची पावलेही समुद्रकिनारी जाताना दिसत होती. समुद्राच्या पाण्यात मुक्तपणे डुंबत त्यांनी आपल्या अंगावरे रंग उत्तरवले.

समुद्रकिनारी पर्यटकही मोठ्या संख्येने आले होते. त्यांनीही समुद्र स्नानाचा आनंद घेताला. कोणताही अनुचित प्रकार घटू नवे यासाठी जीव सुक्षमाक्षेत्रकात करण्यात आले होते. शनिवार, रविवार आणि धुळवडीच्या आसान्नात पारावर उरल नव्हता. रायगड जिल्हातील ग्रामीण भाग आणि शहरी भागासह जिल्हातील समुद्रकिनारे, पर्यटनस्थळे ही पर्यटकांनी बहरून गेली होती. अलिवाग, श्रीवर्धन, मुरुड तालुक्यातील समुद्रकिनार्यावर पर्यटकांनी गदं पहाऱताला समुद्रकिनारी जलक्रीडा, घोडागाडी, उंट सफारी, एटीव्ही सफारीचा आनंद आणि तोही विविध रंगांचा साथीने स्थानिकांसह पर्यटकांनी लुटला. सलग आलेल्या सुट्ट्या आणि धुळवड साजारी

करण्यासाठी पर्यटकांनी रायगडात पहिली पसंती दिली आहे. त्यामुळे २२ मार्चपासून जिल्हात लाव्या पर्यटक मजा करण्यासाठी दाखल झाले होते.

मुंई, पुणे तसेच दिव जिल्हातून पर्यटक जिल्हातील समुद्रकिनाराच्यावर मौजेमजा करताना दिसते. त्यामुळे जिल्हातील अलिवाग, नागाव, आळी, वरसोली, रेंडंडा, काशीद, मुरुड, हरिहरेश्वर, श्रीवर्धन, दिवेआगर समुद्रकिनारे पर्यटकांनी हाऊपुल झाले होते. समुद्रकिनारी येणाऱ्या पर्यटकांना समुद्र

बेलोशी

मुरुड

मुनवली

अलिवाग रायवाडी कॉम्प्लेक्स

विद्यानगर

चिरनेर

कर्जत

खांब

महाजने

रोहा

पाली

महाजने

पनवेल

उरण

शिंहु वेणसे

श्रीगाव

सोगाव

सुतारवाडी

केला तुका, झाला माका

भाजपचे नेते सत्तेने आंधळे झालेले आणि सूडने पेटलेले आहेत. दिल्लीत अरविंद केजरीवाल यांनी भाजपच्या सत्तेला शह दिल्यापासून आम आदमी पक्षाला कोंडीत पकडण्याचे भाजपचे प्रयत्न चालू आहेत. त्यासाठी गेल्या दोन-तीन वर्षापासून जाळे टाकणे चालू होते. आता भाजपने त्याच्या मते निर्णयिक पाऊल टाकले. इडीला हाताशी धरून अरविंद केजरीवाल यांना अटक करण्यात आली. हे कारस्थान भाजपवरच उलटणार आहे. महाराष्ट्रात व इतर राज्यांतही आजवर अनेक नेत्यांना इडीने चौकशीसाठी बोलावले किंवा काहींना अटकही केली. मात्र त्या कारवाईच्या वेळी जनतेची फारशी प्रतिक्रिया उमटली नव्हती. केजरीवाल यांच्या अटकेनंतर मात्र दिल्लीतील जनता उस्फूर्तपणे रस्त्यावर आलेली दिसली. निदर्शने करण्यात आली. राजस्थान व गुजरातेतही काही प्रमाणात त्याचे पडसाद उमटले. केजरीवाल यांचे सर्वच राजकारण कोणाला मान्य होणार नाही. त्यांनी संधी मिळेल तेव्हा भाजपचाच हिंदुत्वाचा अजेंडा पातळ करून पुढे रेटण्याचा काही वेळा प्रयत्न केला. आम आदमी पक्षात आरंभापासून असलेले प्रशांत भूषण, योगेंद्र यादव हे केजरीवाल यांच्या अहंमन्य व एकाधिकारवादी स्वभावामुळे बाहेर पडले. केजरीवाल हे अत्यंत धूर्तपणे सर्व फोकस स्वतःवर राहील हे पाहत असतात. हे सर्व दोष असले तरी त्यांनी व त्यांच्या पक्षाने जनतेच्या भल्याच्या योजना राबवून दिल्ली व पंजाबात व्यापक पाठिंबा मिळवला आहे. शिवाया, या काळात त्यांनी सातत्याने भाजप व नंरेंद्र मोदी यांच्यावर अतिशय भेदक टीका केली आहे. २०१९ मध्ये तर केजरीवाल यांनी मोदी यांच्याविरुद्ध लोकसभेची निवडणूक लढवून चांगली मते मिळवली होती. त्यातच अलिकडे त्यांनी इंडिया आघाडीत राहण्याबाबतही सकारात्मक भूमिका घेतली आहे. चंडीगढमध्ये महापौर निवडणूक बेकायदेशीरपणे जिंकण्याचा भाजपचा डाव फसल्यानंतर तेथे काँग्रेस व आप एकत्र आले. दिल्लीतही त्या दोहोंची युती झाली. आता दोघांची संयुक्त ताकद भाजपला भारी पडणार आहे.

नहुंना अटक होईल ?

यापूर्वी आम आदमी पक्षाच्या मनीष सिसोदिया, सत्येंद्र जैन, संजय सिंग यांना अटक झाली होती. पण केजरीवाल यांची अटक ही उंटाच्या पाठीवरची शेवटची काढी ठरणार आहे. भाजपचा जो खोटा डोलारा उभा आहे तो कोसळणार आहे. केजरीवाल वा त्यापूर्वीच्या नेत्यांना अटक करताना झडत्या वर्गे कारवाया झाल्या. पण आजतागायत कोठेही बेकायदा पैसे मिळाल्याचे पुरावे इडीला समोर आणता आलेले नाहीत. उलट या प्रकरणातील तथाकथित माफीचा साक्षीदार असलेल्याने भाजपलाच निवडणूक रोख्यांमार्फत तब्बल ५५ कोटी रुपये दिल्याचे उघड झाले आहे. अरबिंदो फार्मा ही एक नामांकित औषधी आहे. तिच्या मालकांपैकी एक असलेला शरद रेडी याच्यावर इडीने बराच दबाव आणला असावा असे स्पष्ट दिसते. दिल्लीतील कथित दार घोटाळ्यामध्ये केजरीवाल यांच्याशी आपला संबंध आहे अशी साक्ष द्यावी म्हणून रेडी याच्यावर दबाव आणण्यात आला. त्यावेळी जाहीरपणे त्याने त्याचा इन्कार केला. त्यानंतर त्याला अटक करण्यात आली. त्यासरशी त्याने जबाब बदलला आणि केजरीवाल हेच याचे सूखधार असल्याचे सांगितले. सर्वात कहर म्हणजे रेडी याच्या कंपनीने या काळात भाजपला ५५ कोटींच्या देणग्या निवडणूक रोख्यांमार्फत दिल्या. त्यानंतर रेडीची तुरुंगातून सुटका झाली. कळस म्हणजे पाठ दुख्ते आहे अशी तक्रार करताच त्याला न्यायालयाला जामीन दिला व इडीनेही त्या जामिनाला विरोध केला नाही. कोरेगाव भीमा प्रकरणातील आरोपी ८० वर्षांचे स्टेन स्वामी यांना हाताने पाणी पिता येत नसल्याने त्यांनी स्ट्रॉ मागितली तर पोलिसांनी त्याला विरोध केला होता. इथे शरद रेडी मात्र पाठीच्या दुखण्याच्या कारणावरून तात्काळ सुटला. आम आदमी पक्षाला पैसे मिळाले या आरोपावरून केजरीवाल यांना अटक झाली आहे, पण पैशांचे पुरावे मिळालेले नाहीत. पण त्याच प्रकरणातील रेडीने भाजपला ५५ कोटी रुपये दिल्याचे मात्र स्पष्ट पुरावे आहेत. त्यामुळे या प्रकरणी भाजप अध्यक्ष जेपी नड्डा यांना तात्काळ अमुक ल्यायला दर्दी

कर्तव्य बजावण्याची सिद्धात करणे गरजेचे आहे.

मतदान मंडळानुसार ४४ दिवस चालाण्या या मतदान प्रक्रियेत तब्बल ९७ कोटी मतदार म तदानाचा हक्क बजावणार आहेत. त्यात ४९.७ कोटी पुरुष आणि ४७.१ कोटी स्त्रियांचा समावेश आहे. देशातील १०.५ लाख मतदान केंद्रांवर मतदानाची ही प्रक्रिया पार पडेल. २०१९ च्या लोकसभा निवडणुकीतही सात टप्पांमध्ये मतदान झाले होते.

कर्नाटक

कमलारा चित्रवल

अर्थातच तसे काही होणार नाही. कारण, इडी किंवा सीबीआय या यंत्रणा म्हणजे भाजपचे पाठीव श्वान असल्यासारख्या आहेत. भाजपचे नेते इशारा करतील त्यानुसार त्या भुक्त असतात. मात्र केजरीवाल यांच्या अटकेच्या निमि ताने केला तुका आणि झाला माका या म्हणीचा भाजपला प्रत्यय घेणार आहे. भाजप केजरीवाल आणि आम आदमी पक्षाला ज्या जाळ्यात अडकावयला गेला त्यामध्ये तो स्वतःच अडकणार आहे. भाजपला ८ हजार कोटी रुपयांचे रोखे कसे मिळाले याचा हिशेब आज ना उद्या द्यावा लागणार आहेच. येती लोकसभा निवडणूक जिंकण्यासाठी भाजपचा जिवाचा आटपिटा चालू आहे. त्यासाठी विरोधकांना व त्यातही काँग्रेससी जुळवून घेणाऱ्या विरोधकांना संपवण्याचा कट आखला जातो आहे. मात्र असा दांडगटपणा करून मरे भाजपलाच मिळतील याचा अजिबात भरवसा नाही. त्या निवडणुकीच्या काळात केजरीवाल व तत्सम विरोधकांना तुरुंगात ठेवायचे असा हा सर्व डाव आहे. विशेषत: काँग्रेससी मैत्री करणाऱ्यांना अधिक लक्ष्य बनवले जात आहे. तमिळनाडूमध्ये द्रमुक आणि महाराष्ट्रात शिवसेना हे विशेष रडारवर आहेत. त्याचा मुकाबला विरोधकांना एकत्रितपणे करावा लागेल. त्यादृष्टीने येत्या रविवारी विरोधकांचा असा ऐक्य मेळावा होणार आहे हे चांगली बाब आहे. केजरीवाल आणि निवडणूक रोखे प्रकरणामुळे भाजपची उरली सुरली अबू गेली आहे. एकेकाळी आपण नैतिकतेचा व सदाचाराचा अर्क असल्याचा त्यांचा तोरा होता. मात्र भाजपचे कमळ इतर कोणाहीपेक्षा अधिक चिखलात बुडालेले आहे हे निवडणूक रोखे आणि केजरीवाल याच्या माहितीवरून उळकण्ये दिसते. आता विरोधकांनी हा मुद्दा प्रभावीपणे लोकांपुढे नेला तर भाजपची ताकद कमी होऊ शकेल. केजरीवाल दिल्लीतले असलेले तरी भाजप पूर्ण देशातला पक्ष आहे व या प्रकरणात त्यालाच सर्वाधिक लाभ झाला आहे हे निर्विवाद. त्यामुळे हे प्रकरण त्याच्यावर उलटवावेच लागेल.

6

सत्त्वीस मार्च
१९०९:- लेखक, गोवा मुक्ति तसेच संयुक्त महाराष्ट्र चलवळीतील एक बिनिचे शिलेदार बालकृष्ण साठोस्कर यांचा जन्म. 'लॅटिन, फ्रॅंच, इंग्लिश, पोर्तुगीज, कोकणी' आदी भाषांचे जाणकार. ह्यांची 'अनुया' ही चित्रकलेवरील मराठीतील पहिलीचा काढबरी, 'अभिराम', 'आई', 'आज मुक्त चांदणे भाग १,२', 'ही गोवा मुक्ती संग्रामावर', 'मेनेंजिंग डायरेक्टर', 'मेनका', 'रक्तहीन क्रांती' ह्या त्यांच्या आणखी काही काढबंद्या. याशिवाय 'उडंद जाहले पाणी' हे नाटक, 'द्राक्षांच्या देशात' हे पोर्तुगीज कथांचे, 'पंचविशीतले पाप' हे फ्रॅंच लेखक मॉ पास्तांच्या कथांच्या भाषांतरासह गोमंतक, प्रकृती व संस्कृती खंड १,२,३ 'गोव्याची भाषा मराठी व बोली कोकणी', 'ग्रंथ व ग्रंथालयीन चलवळ', 'सांगिला' हा निबंध संग्रह, 'स्मरण' हा मृत्यूलेख संग्रह आणि काही बालसाहित्य मिळून ५० हन अधिक ग्रंथ प्रकाशित. १९१८:- भारतीय षडदर्शनशास्त्रांचे अभ्यासक आणि तात्त्विक ग्रंथाचे लेखक हरी गणेश गोडबोले यांचे निधन. 'आत्मविद्या आणि जिवितविद्या' हे दोन तत्त्वविवेचनात्मक ग्रंथ लिहिले. ते वैदिक धर्माचे कडवे अभिमानी आणि वेदांतशास्त्राचे गाढे अभ्यासक होते. १९३०:- मुंबई इलाख्याचे गॅंझेटियर तयार करण्यात सहभाग असलेले मानववंशशास्त्र व इतिहासाचे अभ्यासक

आजफाल

कर्नाटक भाजपमधील ज्येष्ठ नेते के एस ईश्वरपा यांनी बंडाचा झोऱा उभारला आहे. त्यांनी शिमोगा लोकसभा मतदारसंघातून अपक्ष म्हणून निवडणूक रिंगणात उत्तरण्याचा निर्णय घेतला आहे. त्यांची समजूत काढण्याच्या प्रयत्न भाजपने करून पाहिला. पण ईश्वरपा माधार घेण्याच्या मनस्थितीत नाहीत. त्यांचा सारा रोप आहे तो कर्नाटकातील वरिष्ठ नेते येडियुरपा यांच्याकाव. अलीकडे चं पंतप्रधान नंदेंद्र मोदी यांच्याबोरबर प्रचारसंभेद्या व्यासपीठाकाव उपस्थित राहण्यास देखील ईश्वरपा यांनी नकार दिला.

आपण अपक्ष म्हणून निवडूनक लढवत असलो तरी आपण नक्की निवडून येऊ आणि निवडून आलो की दोन महिन्यांत भाजप नेतृत्व आपल्याता पक्षात प्रवेश देईल असे त्यांनी म्हटले आहे. एका अथर्वाते माधारीचे दोर न कापलेला बळदखोर उरतील! त्यांनी येडियुरपा यांना दिलेले आज्ञाहन त्यातून जास्त ध्वनित होते कारण शिमोगा मतदारसंघात ईश्वरपा यांनी येडियुरपा यांचे चिरंजीव आणि भाजपचे अधिकृत उमेदवार बी. वाय. राघवेंद्र यांच्या विरोधात शडू ठोकला आहे.

कर्नाटकात जनसंघापासून ज्यांनी भारतीय जनता पक्षाचा विस्तार करण्यासाठी मेहनत घेतली त्यांत ईश्वरपा यांचा समावेश आहे. १० जून १९८८ रोजी जम्मलेले ईश्वरपा यांचे आई-वडील रोजंदारीकर मजूर होते. ईश्वरपा यांचीही त्यांना मदत करण्याची इच्छा असे; पण त्यांच्या आईच्या आग्रह आपल्या मुलाने शिकावे असा होता. ईश्वरपा यांनी शिमोगामध्ये महाविद्यालयीन शिक्षण वाणिज्य शाखेतून पूर्ण केले. त्याचवेळी त्यांचा संबंध अखिल भारतीय विद्यार्थी परिसंघाती आसा. मदतीधीचा तात्पुर्यात नाही ईश्वरपा यांनी कृतीपूर्वी

काळ स्वतःचा व्यवसाय केला; पण लवकरच ते राजकारण ओढले गेले. जनसंघाचे ते कार्यकर्ते झाले. आणीबाबांगी काळात त्यांना अटक झाली होती..

भाजपचे कर्नाटकातील चेहेरे म्हणून अगदी प्रारंभीन काळात ज्यांचा उल्लेख होई त्यांत जसे येडियुप्पा आणि अनंत कुमार होते दूत ईश्वरप्पा हे देखील होते. १९८७ मध्ये ते पहिल्यांदा शिमोगा विधानसभा मतदारसंघातून विज झाले आणि नंतर अपवाद वागळता ते याच मतदारसंघातून नेहेमीच निवडून येत राहिले. १९८२ मध्ये ते भाजपचे शिमोगा शाखेचे अध्यक्ष बनले. त्यांनंतर ईश्वरप्पा यांनी म्हणून पाहिले नाही असे म्हटले तरी त्यांच्या वाटचाली काहीशी मर्यादाही होती. ती पुरेसी महत्वाकांक्षा नसण्यात असेल किंवा वेळीचे पुढाकार न घेण्याची असेल. पण त्यांनी काही संधी त्यांच्या वाढ्याला आल्या तशा काही निसटात देखील. तथापि कर्नाटकात भाजपचे स्थान बळकंठ करण्यात्यांचे योगदान आहे हे नाकारता येणार नाही.

१९९३ मध्ये ईश्वरप्पा यांच्याकडे पक्षाने कर्नाटक प्रदेशाध्यक्षपदाची धुरा सोपविली. त्यावेळी विधानसभा भाजपचे केवळ चार आमदार होते. तेंव्हा आव्हान म्हणून होते. पण ईश्वरप्पा यांच्या नेतृत्वाखाली भाजपने १९९४ नवीन निवडणुकात मोठे यश मिळविले. त्या पक्षाच्या आमदारांनी संख्या थेट दहापट वाढून ती चाळीसवर पोचली. ईश्वरप्पा भाजपचे विधिमंडळ नेते झाले. ईश्वरप्पा हे कुरुक्षा जातील विद्यमान मुख्यमंत्री सिद्धरामय्या त्याच जातीतील. पण ती जातीचे पाठबळ मिळविण्यात सिद्धरामय्या यांनी जे यश मिळविले तसे ईश्वरप्पा मिळवू शकले नाहीत. त्यांनंतर त्यांनी गंभीरपेंडी प्रश्नाता आव्याप्त केली. प्राप्तिदारांनी

यांचा दबदवा तोवर वाढला होता आणि ईश्वरप्पा यांना तशी
व्युहरचना आखण्यात यश आले नाही. अर्थात आपण केवळ
कुरुबा समाजाचे नेते नसून हिंदुत्वाचे पुरुस्कर्ते आहोत असे
नंतर त्यांनी एकदा सांगितले होते.

२०१० मध्ये ईश्वरप्पा पुन्हा प्रदेशाध्यक्षपद बनले.
२०१२ मध्ये सदानंद गोडा यांनी मुख्यमंत्रिपदाचा राजीनामा
दिल्यांनतर जगदीश शेट्टर मुख्यमंत्री झाले. त्या मंत्रिमंडळात
ईश्वरप्पा उपमुख्यमंत्री होते. २०१३ च्या विधानसभा
निवडुणुकीत ते पराभूत झाले; तेंव्हा पुढच्याच वर्षी पक्षानने
त्यांना राज्याच्या विधान परिषदेवर निवडून आणले. २०१८
मध्ये मात्र ते पुन्हा विधानसभेव निवडून आले. त्यांनतर
येडियुरप्पा आणि अगदी अलीकडच्या बसवराज बोमर्झ
सरकारमध्ये ईश्वरप्पा मंत्री होते. मुख्यमंत्रिपदाने मात्र त्यांना
सतत हुलकावणी दिली.

कुरुबा जाती संघटना ईश्वरप्पा यांनी स्थापन केल्यानंतर ते आणि येडियुप्पा यांच्यातील अंतर वाढत होतेच; तरीही येडियुप्पा मंत्रिमंडळात ते मंत्री होते. मात्र सरकाराच्या कारभारात येडियुप्पा कांतव्यीय हस्तक्षेप करतात असा गंभीर आरोप २०२१ मध्ये ईश्वरप्पा यांनी केला होता. त्यानंतर हे संबंध अधिकच दुरावले. आपण केलेल्या सरकारी कामाचे बिल चुकते करून घेण्यासाठी आपल्याकडे चाळीस टक्के कमिशन मागितले जात असल्याच्या आरोप २०२२ मध्ये संतोषापाटील नावाच्या एका ठेकेदाराने केल्याने खलबळ माजली; यात त्यांनी ईश्वरप्पा यांचे नाव घेतले होते.. एप्रिल २०२२ मध्ये संतोष पाटील यांनी आत्महत्या केल्याने प्रकरणाला गंभीर वळण लागले. अखेरीस ईश्वरप्पा यांना मंत्रिपदाचा पांडीपास दाखला लागला.

मराठी साहित्यिक दिनविशेष

पुरुषोत्तम बालकृष्ण जोशी यांचे निधन. ते कवी होते, त्यांचे सात संग्रहदेखील प्रकाशित झाले होते. तसेच उत्तर कोकणचा इतिहास त्यांनी लिहिला. याशिवाय 'इतिहास संशोधन' व 'अंश्रापॉलॉजी' या विषयावर त्यांनी निबंध लिहिले. १९३७:- लेखक पेशाने डॉक्टर आणि मराठी विश्वकोशाचे वैद्यक शास्त्रातील अथ्यासक संपादक डॉ. श्यामकांत सखाराम कुलकर्णी यांचा जन्म. 'अनुराग' या कांदंबरीसह, 'अरुंद वल्लभावर', 'दूर गेलेली नोका' ही वैद्यकीय अनुभवांवर, 'रणारागिणी झाशीवालां' हा पोवाडा तसेच 'शोधक दृष्टीकोनातून आधुनिक वैद्यकशास्त्र भाग १, २', 'हार्ट अटॅकनंतर पुढे' या ग्रंथातून प्रश्नोत्तर रूपात वैद्यकीय माहिती, अशी साहित्य संपदा. १९३९:- सामाजिक बांधिलकी जपत, पुरोगामी विचारांची पाठराखण करून आपली मरते ठामपणे मांडणाऱ्या लेखिका, समीक्षक, सामाजिक कार्यकर्त्या प्रा. पुष्पा अनंत भावे यांचा जन्म. मराठी रंगभूमी आणि नाटक या विषयावर त्यांनी विपूल प्रमाणात लेखन केले. नाट्य समीक्षेबाबत अत्यंत मूलगामी विचारांमुळे त्यांच्या समीक्षेचा दबदबा होता. 'अभिरुची ग्रामीण आणि नागर', 'मराठी टीका', 'महात्मा फुले गौरव ग्रंथ' इत्यादीच्या संपादनात त्यांचा मोलालाचा वाटा विविध ज्ञानविस्तार लेख सूचीचेही त्यांनी संकलन केले आहे. याशिवाय 'मराठवाडा नामांतर चलवल', 'महिलांचे प्रश्न', 'नर्मदा बचाव', 'अण्णा हजारेंचे भ्रष्टाचार

विरोधी आंदोलन आदी चळवळीत त्या सहभागी होत्या. सुप्रसिद्ध निवेदक आणि बालसाहित्यिक अनंत भावे त्यांचे पती. १९४३:- कांदंबरी, निंबंध, प्रवासवर्णन, काव्य आदी वाड़्यमयप्रकार हाताळून समीक्षा व वैचारिक लेखन करणारे डॉ. यशवंत राजाराम मनोहर यांचा जन्म. 'मंडळ आयोग : भ्रम आणि सत्य' तर 'दलित साहित्य : सिद्धांत आणि स्वरूप', 'निंबंधकार डॉ. आंबेडकर', 'सत्यशोधक समाजाचा जाहीरनामा', 'प्रबोधन विचार' इत्यादी पुस्तके प्रसिद्ध. १९४३:- लेखक डॉ. प्रा. राजशेखर गंगाधर हिरेमठ यांचा जन्म. 'मराठी व्याकरण परिचय', 'गऱ्झल : रंग आणि गंध' या समीक्षात्मक प्रंथासह दोनएकशे लेख विविध विषयांवर प्रसिद्ध. १९४६:- एक विचारवंत लेखिका, नाटक आणि रंगभूमीविषयी भरपूर लेखन आणि टीकात्मक समीक्षा करणाऱ्या लेखिका ओळखल्या जाणाऱ्या पुष्पा भावे यांचा जन्म. एक प्रभावी वक्त्या म्हणून त्या प्रसिद्ध आहेत. अतिशय मुद्देसूद आणि विद्वातपूर्ण असे त्यांचे वकृत्व ऐकणाऱ्याला वैचारिक खाद्य देते. त्यांचे भाषण म्हणजे श्रोत्यांना एक प्रकारची मेजवानीची असते. त्यांनी अनेक विषयांवर लेखन केले. त्यांपैकी 'अभिरुची : ग्राम गेण आणि नागर' (संपादक-गो. म. कुलकर्णी), 'मराठी टीका' (संपादक-वसंत दावत), 'महात्मा फुले गौरव ग्रंथ' इ. ग्रंथांसाठी त्यांनी लिखणारे केले आहे. याशिवाय विविध ज्ञानविस्तार लेख सूचीचे संकलनही त्यांच्या ना-

देशान् १८ वा लोकपाला पितृदाता

राजकाव बुद्धिवड आण
एकमेकांवर चिखलफेक

दशात १८ व्या लाकसमा निवडुणकाचा
रणधुमाळी सुरु झाली आहे. त्यातच सध्याचे
राजकीय वातावरण इतके गढवू झाले आहे की
यंदाच्या राजकीय धुळवडीत एकमेकांवर राजकीय
चिखलफेक करताना असंस्कृत भाषेची परीसीमा
गाठली जाणार याचा प्रत्यय यायला लागला आहे.
'तो विंचू आम्हाला आधी डसला', 'ती तर शकुनी
मामाची चाल', 'चंदा घेऊ धंद करणे हे त्याचे
काम', 'चमचे तर सर्वत्र असतात, ते फक्त आपला
कप बदलतात' ही अगदी अलीकडची राजकीय
पटलवरील काही विधाने. जसजशी निवडुणकीची
तारीख जवळ येत जाईल तसतशा राजकीय उछाळ्या
पाखाळ्याना आणखी धार येईल आणि टीकेचा स्तर
अधिकाधिक खालावत जाईल. राजकीय जीवनात
वावरताना मतभेद होणे स्वाभाविक आणि अपेक्षित
आहे. एक काळ असा होता जेव्हा भारतीय
राजकारणात ईंदिरा गांधी, जयप्रकाश नारायण, मधु
दंडवते, यशवंतराव चव्हाण, जॉर्ज फर्नार्डीस, ज्योती
बसू, अटलबिहारी वाजपेयी असे पिंत्र राजकीय
विचारधारा असलेले लोक कार्यरत होते. परंतु ही
उंगुव्यक्तिमत्वांची माणसे निवडुणकुंच्या सभामंडून
विरोधकाना व्यक्तिश: लक्ष्य न करता फक्त जनतेच्या
समस्यावर बोलायची. परंतु सध्या सभ्यतेच्या सर्व
मर्यादा ओलांडल्या गेलेल्या दिसत आहेत.

- प्रदीप मरे, अंधेरी

वर आहे. सामाजिक कार्यकर्त्त्या म्हणूनही त्या प्रसिद्ध घेत. १९४९:- गांधीचरित्र लिहिणाऱ्या अवतिकाबाई खले यांचे निधन. त्यांच्या पुस्तकाला लोटिळकांची तावना आहे. गांधीजीच्या आंदोलनात अवतिकाबाई भागी असल्याने त्यांच्या पुस्तकाला विशेष महत्त्व हे. याखेरीज हिंदू महिला समाजाची स्थापना त्यांनी की. १९५७:- कवी हृदय बलवंत चक्रधर यांचा म. 'भुकेची भुपाळी' हा काव्यसंग्रह तसेच 'गजल जेंडा' ह्या प्रतिनिधिक मराठी गजल संग्रहाचे संपादन. १९६३:- कथालेखक पंडित शेटे तथा श्रीधर परशुराम यांचा जन्म. वयाच्या अवघ्या ३३ व्या वर्षी त्यांचे काली निधन झाले. त्यांनी विपुल प्रमाणात समीक्षात्म लेख, एकाकिका, कथा लिहिल्या. त्यापैकी 'दुपार' एक कथासंग्रह त्यांचा प्रकाशित. समाजाच्या सर्व गतील लोकांच्या जीवनाचे सूक्ष्म निरीक्षण असणाऱ्या त्यांच्या कथा मनाला भावतात. २००८:- विद्रोहासोबत नवी मूल्यांचा पुरस्कार करणारे पहिले मराठी दलित हित्यकार बाबूराव बागूल यांचे निधन. 'जेव्हा मी त चोरली', 'मरण स्वस्त होत आहे' हे कथासंग्रह, काढबंज्या. 'दलित साहित्य : आजचे क्रांतिविज्ञान' (वसर्मीका) आदी पुस्तकांखेरीज, साहित्य अकादमीने तचे निवडक साहित्य प्रकाशित केले आहे.

संजय वळ्रेकर
१९७५५७६६७५

